

Nr 109.

Av herr **Gavelin m. fl.**, om ökat anslag till bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp.

Flykten från landsbygden är ett av våra allvarligaste problem, både samhällsekonomiskt, socialt och befolkningspolitiskt sett. Såväl med hänsyn till hela vårt samhälles bästa som ur synpunkten av rättvisa och billighet mot den befolkning, som trots städernas och de större tätorternas fördelar ändå — med eller mot sin egen innersta önskan — kommer att stanna kvar på landsbygden, i dess byar och småorter, synes det oss ofrånkomligt att statsmakterna icke underlåta några sådana åtgärder, som inom det möjligas ram kunna vidtagas för att åt landsbygden bevara en till antalet tillräcklig och i fråga om ålder och kön lämpligt sammansatt befolkning. Detta kan endast ske genom att den nuvarande skillnaden mellan land och stad beträffande levnads- och arbetsvillkor och vad därmed sammanhänger i görligaste mån utjämnas, d. v. s. genom att landsbygdsbefolkningen i största möjliga utsträckning får tillgång till samma bekvämligheter och fördelar som de större tätorternas invånare. Många av de förmåner som tätbebyggelsen kan erbjuda kunna visserligen aldrig flyttas ut på landsbygden. Desto angelägnare syns det oss då vara, att vad som verkligen kan göras till landsbygdens fromma i dessa avseenden också blir gjort.

I detta sammanhang intar vatten- och avloppsfrågan en särställning. Även om vi äro fullt medvetna om att flykten från landsbygden icke kan hejdas enbart genom att vatten- och avloppsfrågan löses, vilja vi dock påstå, att det är ett av de första och viktigaste villkoren, kanske det allra viktigaste, för att så skall kunna ske. Detta påstående torde knappast tarva några bevis eller någon argumentering. Vi vilja likväl här erinra om att vattenbärningen är ett av de tyngsta och särskilt vintertid besvärligaste arbeten, som normalt åvila kvinnorna i de landsbygdshushåll, där vatten och avlopp saknas, vilket är de utan gensägelse flesta. Det med vattenförsörjningen förenade arbetet gör givetvis, att man blir benägen att spara på vattnet, något som varken underlättar hushållsarbetet i övrigt eller befrämjar hygien och trevnad. Vi vilja framhålla, att just åtgärder, som underlätta hushållsarbetet och medföra ökad bekvämlighet och trivsel i hemmen, synas oss särskilt angelägna, då de framstå som ägnade att motverka den kanske betänkligaste följderna av flykten från landsbygden, nämligen det ur social och befolkningspolitisk synpunkt beklagliga underskottet på kvinnor i de familjebildande åldrarna.

Under 1940-talet ha statsmakterna fattat vittgående beslut till främjande av bostadsförsörjningen och anvisat mycket betydande belopp för såväl låneunderstöd som direkt bidragsverksamhet. Målet för bostadspolitikerna är att bereda alla medborgare goda och tidsenliga bostäder, vilka bl. a. skola vara försedda med vatten och avlopp. I nuvarande läge inriktas resurserna i alldeles övervägande grad på att häva eller i varje fall förhindra en ökning av bostadsbristen på tätorterna, vilket gör att landsbygdsintressena få stå i andra hand. En mycket betydande del av bostadsstödet och investeringsvolymen ägnas åt att tillgodose tätorternas behov av nya, tidsenliga bostäder med bl. a. tillhörande vatten- och avloppsanläggningar. Även om det för närvarande är svårt att förutse hur lång tid det kommer att ta, innan bostadsbristen är hävd, räknar man väl ändock med att det icke skall dröja mer än ungefär 5 å 7 eller högst 10 år, förrän alla bostadsbehövande i tätorterna fått tillgång till bostäder, vilka genomsnittligt komma att vara av betydligt högre standard än landsbygdens, även om en del tätortsbostäder äro saneringsmogna. I bjärt motsats härtill står den takt, i vilken den för standarden hos landsbygdens bostäder viktiga vatten- och avloppsfrågan för närvarande löses. Mot ett uppskattat behov av gemensamma anläggningar för landskommunerna av storleksordningen 1 500 miljoner kronor (se 1946 års statsverksprop., VI h. t., s. 95), har i årets statsverksproposition (VI h. t., s. 62 och 63) angivits en årlig investeringsvolym för tillgodoseende av detta behov av högst 20 miljoner, vilken gräns dock förklarar sannolikt komma att underskridas för att hålla nere investeringsvolymen. Med en sådan takt kommer det att ta icke 5 å 10 år utan minst 75 år, innan denna för landsbygdsbefolkningen och de mindre orterna trängande bostadsfråga blir löst. Av dessa siffror synes det oss tydligt framgå, att disproportionen mellan vad som för närvarande göres för de större tätorternas och för landsbygdens bostadsproblem icke kan vara ägnad att hejda flykten från landsbygden eller att skapa skälig rättvisa i fråga om berörda befolkningsgruppers levnads- och arbetsvillkor och trivsel. Vi vilja starkt ifrågasätta, om icke en justering av fördelningen av tillgängliga resurser mellan här berörda områden är påkallad.

Det är ett livsvillkor för landet att åstadkomma en produktionsökning. Samtidigt ha vi brist i fråga om den viktigaste och dyraste produktionsfaktorn, den mänskliga arbetskraften. Detta borde göra, att vi på allt sätt sökte hushålla med denna arbetskraft och vidtaga alla de rationaliseringsåtgärder, som kunna frigöra sådan arbetskraft för annat arbete. Men för närvarande måste hundratusentals av dem, som arbeta inom vårt utan gensägelse största arbetsområde, hushållsarbetet, betungas med att offra tid och krafter på vattenbärning. På många håll får vatten till kreaturen köras långa sträckor, och detta binder arbetskraft, både häst och karl, icke blott för den tid, som behövs för att köra vatten, utan ofta också därigenom att möjligheten till skogsarbete eller annat produktivt arbete minskas genom bundenheten vid gården. Vid en

av 1946 års vatten- och avloppssakkunniga företagen intervjuundersökning inom ett jordbruksområde i Jämtland (Hackås) befanns, att av 103 undersökta jordbruksfastigheter körde man vatten på 37 fastigheter. Det direkta arbetet härmed beräknades efter en mycket låg värderingsgrad motsvara ett belopp av 450 kronor per fastighet och år eller tillsammans ca 17 000 kronor per år för 37 av 103 jordbruksfastigheter inom ett mycket begränsat område. Väsentligt högre kostnader skulle man få fram, om man sökte beräkna vad vattenförsörjningen kostar vid de talrika jordbruk i Norrland, där man vintertid måste smälta snö för att tillgodosse hushållets och kreaturens behov. Det finns helt visst goda skäl för att påstå, att vi för närvarande inte ha råd att investera mera i vatten- och avloppsanläggningar. Ändock anse vi, att man med kanske än mera fog kan fråga sig, om vi ha råd att offra så mycket manuellt arbete på vattenförsörjningen, om vi ha råd att låta det rationella lösandet av vattenfrågan anstå i den utsträckning som nu sker och därigenom binda arbetskraft, som kunde utnyttjas för mera produktivt arbete.

Såsom framgår av årets statsverksproposition hade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen före ingången av innevarande budgetår reellt om än icke formellt ställt statsbidrag i utsikt till 260 vatten- och avloppsföretag med en sammanlagd anläggningskostnad av ca 40 miljoner kronor. Vidare har styrelsen beräknat, att nya bidragsföretag skulle tillkomma för minst 25 å 30 miljoner kronor under ett varit av budgetåren 1948/49 och 1949/50. För bidragsbeviljning till dessa företag för inalles 90 å 100 miljoner kronor beräknar styrelsen ett belopp av 30 å 33 miljoner kronor vara erforderligt, varav 11,4 miljoner kronor redan finnas disponibla. För budgetåret 1949/50 skulle alltså föreligga ett till 20 miljoner kronor avrundat medelsbehov. Med hänsyn till den erfarenhetsmässiga tidsskillnaden mellan bidragsbeviljande och bidragsutbetalning har styrelsen föreslagit, att för 1949/50 ett till 10 miljoner kronor begränsat bidragsanslag anvisas, men att samtidigt styrelsen erhåller bemyndigande att bevilja bidrag med inalles ytterligare högst 10 miljoner kronor, vilket belopp icke skulle behöva stå till förfogande för utbetalning förrän efter den 30 juni 1950.

Att märka är att förenämnda bidragsbehov beräknats med hänsyn till en av styrelsen på grund av de knappa bidragsanslagen avsedd, väsentlig sänkning av bidragssatserna. I motsats till vad fallet är exempelvis i fråga om bidrag till enskilda vägar, där bidrag i flertalet fall utgår med det högsta belopp, som bidragsförfattningen medgiver, skulle bidrag till vatten- och avloppsföretag utgå med som regel endast hälften så stora belopp, som avsågs med det av riksdagen år 1944 antagna bidragssystemet. Även om vi ha full förståelse för de skäl och omständigheter, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen kan förelägga som motiv för en dylik minskning av bidragens storlek, måste vi ändock med beklagande konstatera, att de landskommuner, som nu faktiskt erhålla statens hjälp för att lösa en vatten- och avloppsfråga, endast få hälften

av vad statsmakterna tidigare ställt i utsikt, och att härigenom den eftersträ-
vade standardutjämnningen mellan städer och landsbygd försvåras och för-
dröjes.

Chefen för kommunikationsdepartementet har i överensstämmelse med ett
av arbetsmarknadsstyrelsen avgivet yttrande ansett väg- och vattenbyggnads-
styrelsens beräkning av bidragsföretagens omfattning under ett vart av bud-
getåren 1948/49 och 1949/50 vara för hög. I stället för 25 à 30 miljoner kronor
som styrelsen beräknat, anses 20 miljoner kronor komma att utgöra den
övre gränsen för bidragsföretagens sammanlagda årliga omfattning under
nämnda tidsperiod. Med hänsyn härtill minskas det av styrelsen angivna bi-
dragsbeloppet om 20 miljoner kronor till 15 miljoner kronor — fortfarande
under förutsättning att som regel endast hälften så stora bidrag beviljas, som
författningen medger eller som tidigare tillämpats. Men icke ens sistnämnda
bidragsbehov finner departementschefen kunna tillgodoses utan stannar vid
att för nästa budgetår mot ett av styrelsen begärt bidragsanslag av 10 miljo-
ner kronor föreslå ett oförändrat belopp av 5 miljoner kronor och anser sig
icke till någon del kunna förorda bifall till styrelsens framställning om be-
myndigande att under budgetåret 1949/50 utöver anvisat anslag få bevilja
bidrag för ytterligare högst 10 miljoner kronor.

Det är byggnadsregleringen och icke tillgången på bidragsmedel, som be-
gränsar och bestämmer investeringsvolymen beträffande de vatten- och av-
loppsföretag, varom här är fråga. Det finns ingen tvekan om att icke den till
högst 20 miljoner kronor beräknade årliga investeringsvolymen för bidrags-
berättigade vatten- och avloppsanläggningar skulle komma att kunna ut-
nyttjas för angelägna företag även om bidragsmedlen väsentligt understiga
det restriktivt beräknade bidragsbehovet och till och med om bidragsverksam-
heten helt upphörde. Men det skulle medföra att många av de allra mest an-
gelägna företagen finge anstå, därför att de icke kunna beslutas och komma
till utförande utan att, genom ett tillstånd att påbörja, bidrag ställts i utsikt
eller, när det gäller de ekonomiskt minst bärkraftiga bidragssökandena, be-
stämt löfte om bidrag av viss storlek lämnats. Kan sådant icke lämnas, måste
företaget anstå, och dess plats inom investeringsramen intages då i stället av ett
företag, vars huvudman, kommun eller annan, på grund av bättre ekonomisk
ställning har möjlighet att finansiera företaget, även om statsbidraget skulle
komma att beviljas först efter längre tids väntan eller reduceras eller helt ute-
bli. Detta system innebär en ytterligare försämring av landsbygdens möjlighe-
ter att uppnå en med tätorternas något så när likvärdig bostads- och levnads-
standard. Av de skäl, som vi i det föregående anfört, anse vi därför det i myc-
ket hög grad motiverat, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsens befogenhet att
bevilja eller utlova bidrag bringas att motsvara den högsta möjliga investe-
ringsvolymen för bidragsberättigade företag. Detta torde enklast kunna ske
genom bifall till styrelsens framställning om bemyndigande att under budget-

året 1949/50 utöver tillgängligt bidragsanslag få bevilja bidrag intill ett belopp av högst 10 miljoner kronor att utbetalas först efter den 30 juni 1950. Härigenom skulle det bliva möjligt för styrelsen att bevilja bidrag i den omfattning, som erfordras enligt styrelsens av departementschefen korrigerade beräkning av medelsbehovet.

Vårt här framlagda förslag skulle medföra, att bidragsanslaget för budgetåret 1950/51 måste höjas från nuvarande 5 miljoner kronor till lägst 10 miljoner kronor. En sådan höjning anse vi ofrånkomlig. Statsmakterna kunna enligt vår mening icke längre uppskjuta att fullfölja sitt i och med 1944 års bidragsförfattning fattade beslut att effektivt medverka till en lösning av denna för landsbygden och de mindre tätorterna socialt och hygieniskt trängande men ekonomiskt betungande fråga.

Under återopande av det anförda få vi hemställa,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om bemyndigande för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att under budgetåret 1949/50 bevilja bidrag till vatten- och avloppsanläggningar för sammanlagt högst 10 000 000 kronor utöver för samma budgetår anvisat anslag.

Stockholm den 21 januari 1949.

J. O. Gavelin.

Ivar Jansson,
Kalix.

Hildur Eriksson.

Olof W. Wiklund.

Verner Hedlund.

John G. Löfroth.